

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

УДК 351.749:355.54

І. Б. Гончаренко,

кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0745-6081>;

Ю. О. Михайлова,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6736-7980>

Досвід підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони провідних країн світу та шляхи його впровадження в Україні

Розглянуто особливості системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони провідних країн світу, визначено певні загальні риси цієї системи. На підставі аналізу особливостей підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони у різних країнах запропоновано шляхи впровадження зарубіжного досвіду в систему підготовки кадрів відповідних спецслужб України.

Ключові слова: сектор безпеки та оборони, спеціальні підрозділи, провідні країни світу, система підготовки кадрів, Україна.

Постановка проблеми. Питання створення ефективної системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони є одним із пріоритетів провідних країн світу й одним з головних чинників забезпечення ефективної реалізації політики національної безпеки та оборони [1, с. 70].

Для України сьогодні, в умовах поширення сучасних загроз її національній безпеці, зокрема загрози зазіхання на суверенітет і територіальну цілісність держави, вкрай актуальним є питання реформування та подальшого розвитку сектору безпеки й оборони держави. Цей процес, у свою чергу, передбачає комплексні зміни у системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів відповідно до стандартів провідних країн світу. Таким чином, питання формування ефективної системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони України є важливим державним завданням, що, безперечно, вимагає від науковців дослідження й аналізу кращих світових практик підготовки кадрів у цій сфері. Найбільш актуальними питаннями дослідження закордонного досвіду підготовки кадрів спеціальних підрозділів є визначення загальних принципів професійного навчання спецслужб у зарубіжних країнах, критеріїв і пріоритетів

підготовки відповідних кадрів, умов проходження служби та підвищення кваліфікації тощо.

Стан дослідження. Питанням підготовки та діяльності спеціалізованих підрозділів із правоохоронними функціями для сил безпеки та оборони деяким чином були присвячені праці О. В. Банчук-Петросової, А. В. Бикова, П. М. Бирюкова та І. О. Смородінскової, Д. О. Горбача й В. А. Костюка. Зазначені праці виступають теоретичною базою для подальшого дослідження різноманітних питань підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони, але слід зазначити, що вони не мають загальносистемного підходу й окреслюють лише окремі питання діяльності спецпідрозділів без проведення порівняльного аналізу системи підготовки відповідних підрозділів у зарубіжних країнах.

Метою цієї статті є здійснення порівняльного аналізу систем підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони зарубіжних країн і визначення можливих шляхів його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливим кроком на шляху реформування сектору безпеки та оборони України стало затвердження указами Президента України Стратегії національної безпеки України [2] та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [3]. Так, Стратегією національної безпеки України завердженою указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, визначено, що одним з основних завдань з підвищення обороноздатності держави є реформування сил оборони з орієнтацією на створення високо-ефективних боєздатних підрозділів Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань і забезпечення пріоритету їх якісних, а не кількісних характеристик [2].

Сучасне прагнення України до реформування сектору безпеки й оборони має ґрунтуватися на аналізі та дослідженні кращих прикладів системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації спеціальних підрозділів інших країн, які виконують завдання із підтримання миру та правопорядку.

Так, у багатьох державах велика вага надається питанням відбору кадрів для забезпечення національної безпеки та оборони. Наприклад, для того щоб стати членом групи «Nucleo Operativo Centrale di Sicurezza» (скор. NOCS) – елітного італійського підрозділу, призначеного для виконання найскладніших завдань і небезпечних місій антитерористичної та антикримінальної спрямованості, необхідно пройти жорсткий багатоступінчастий відбір. При цьому головною умовою вступу до поліцейського спецназу Італії є абсолютна добровільність. Той, хто бажає стати співробітником цієї групи, повинен мати стаж служби в поліції не менше чотирьох років. Відбір починається зі співбесіди, яку проводить один із досвідчених офіцерів групи, потім здійснюються докладне медичне обстеження, низка психологічних тестів і перевірка фізичних можливостей кандидата. Тест

із фізичної підготовки передбачає: біг на 5000 метрів (до 20 хв), біг на 100 метрів (до 14 сек), плавання вільним стилем на 100 метрів, стрибки у висоту (не менше 1,35 м), стрибки в довжину (не менше 4,5 м), підйом канатом тільки з використанням рук, вправи з вогневої підготовки з пістолета на дистанціях в 15 і 25 метрів. Під час відбору особлива увага приділяється мотивації кандидатів, їх психологічній стійкості.

Особи, які пройшли первинний відбір, направляються на базовий курс навчання тривалістю 6 місяців. За такими ж самими критеріями здійснюється відбір жінок до цього підрозділу. Зазвичай усі тести долають не більше 5–10 відсотків кандидатів, і саме їх зараховують до штату групи NOCS [4].

Що ж стосується безпосередньо системи підготовки кадрів забезпечення національної безпеки будь-якої розвинутої країни світу, то вона ґрунтується на трьох головних факторах: освіті, професійному досвіді проходження служби та самовдосконаленні.

Наприклад, питання підготовки кадрів для забезпечення національної безпеки США слід розглядати в контексті федеральної програми навчання з питань національної безпеки (National Security Education Program), яка була запроваджена відповідним законом, де сформульовано загальний напрямок зусиль у сфері підготовки кадрів для американських спецслужб. Головними цілями цієї Програми є такі: надання необхідних ресурсів для задоволення освітніх потреб сфери національної безпеки США, підвищення рівня якості викладання іноземних мов, країнознавства та інших важливих для національної безпеки США предметів в галузі міжнародних відносин, збільшення категорій спеціалістів, на яких покладено обов'язки, пов'язані із забезпеченням національної безпеки держави [5].

У США для координації дій у сфері підготовки кадрів для спецслужб створено Консорціум керівників навчальних закладів, а також низку інших керівних і координуючих органів, покликаних сприяти питанням підготовки кадрів. Важливе місце серед них посідає Комітет вивчення іноземних мов. Знання іноземних мов, включно із знанням мов країн СНД, визнано у США важливою умовою досягнення успіхів у роботі спецслужб [6, с. 107].

Слід звернути увагу на те, що загальний принцип професійного навчання у зарубіжних країнах полягає у базовій підготовці та періодичному навчанні на курсах підвищення кваліфікації протягом усього строку служби.

Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє стверджувати, що навчальний процес підготовки кадрів для сил безпеки характеризується такими особливостями, як чітко виражена спеціалізація, практична орієнтація, інтенсивність та короткостроковість. У підготовці кадрів велика вага надається засвоєнню та відпрацюванню навичок практичної діяльності. Наприклад, бійці спецпідрозділу «Сайрет Дувдеван»,

як і інших спецпідрозділів Сил оборони Ізраїлю, перш ніж бути допущеними до участі в бойових операціях, проходять тривалу теоретичну та практичну підготовку, яка охоплює:

- 4 місяці загальновійськової підготовки;
- 2,5 місяці посиленої підготовки за програмою піхотинця, пид час якої особлива увага приділяється військовій топографії, тактиці дій у складі вертолітного десанту й дій у складі роти;
- 2 місяці базової підготовки за програмою підрозділів спецназу з посиленою програмою з військової топографії та основ проведення контртерористичних операцій;
- 3 тижні базової контртерористичної підготовки в спеціальному навчальному центрі;
- 1 місяць посиленої контртерористичної підготовки під керівництвом інструкторів підрозділу;
- 4 місяці вивчення тактики та специфіки дій підрозділу, що передбачають, крім інших дисциплін, вивчення арабської мови, історії та культурних звичаїв арабів, психології їх поведінки; ретельно вивчаються способи маскуваня.

Дуже багато часу пид час підготовки та роботи приділяється відпрацюванню прийомів рукопашного бою, причому тренувальні поєдинки проводяться, як правило, з мінімально необхідними для безпеки обмеженнями й захисним спорядженням [7].

Однією із характерних рис процесу підготовки кадрів для сил безпеки й оборони зарубіжних країн є інтенсивність навчального процесу. Така інтенсивність є характерною для курсів підготовки бійців штурмового підрозділу (SOA) Канади. Кандидати починають із засвоєння навчальної програми курсу підготовки штурмовика спецоперацій (Special Operations Assaulter Course (SOAC)). Усі зараховані в штат проходять курс боротьби з тероризмом (AT) і розвідувально-диверсійної підготовки. AT-курс охоплює навчання тактиці звільнення заручників на всіх видах транспорту, включно з водними. До програми курсу входить вивчення різних особливостей, технічних характеристик будівель і споруд, транспортних засобів і шляхів проникнення до них, відпрацювання алгоритму дій в умовах замкнутого простору й робота зі штурмовими засобами. Розвідники-диверсанти працюють за своїм графіком. Вони вивчають різні системи стрілецької зброї. Також до програми входить мінно-підривна справа. Далі кандидати відпрацьовують навички десантування як з літаків, так і з вертольотів, у тому числі в різних складних умовах: на воді, в гірських умовах і в пустелі. Програма навчання мистить також курс гірської, гірськолижної та легководолазної підготовки. Гірська й гірськолижна підготовка проходять, як правило, у важких кліматичних умовах. Одночасно відпрацьовується вогнева підготовка в умовах високогір'я [8].

Варто зазначити, що програми та заходи щодо підвищення кваліфікації персоналу не поступаються за своїм значенням базовій підготовці, а іноді навіть перевищують її за кількістю учасників і залучених ресурсів. У зарубіжних країнах особливе значення має мотивування персоналу до подальшого самовдосконалення, самоосвіти та зростання професійної майстерності. Тому держава виділяє значні кошти на додаткову професійну освіту й підвищення кваліфікації.

Співробітникам спецслужб надається можливість підвищувати кваліфікацію в рамках своєї вузької спеціальності або здобувати нові знання та навички в суміжних галузях. Для позначення цього напрямку підвищення кваліфікації в Америці вживається навіть спеціальний термін – «перехресна підготовка».

Так, бійці Дев'ятого парашутно-штурмового полку «Кол Мошин» – 9^e Reggimento d'Assalto Paracadutisti Col Moschin (також відомого під скороченою назвою «Ноно» – «дев'ятка»), який входить до складу повітряно-десантної бригади «Фольгоре» та вважається формуванням італійської армії, призначеним для виконання найскладніших спеціальних завдань, підвищують свою кваліфікацію протягом усього періоду служби.

Індивідуальна підготовка бійців полку «Кол Мошин» удосконалюється протягом усієї їхньої служби за рахунок спеціальних курсів, організованих в Італії:

- курс навчання з використання ARO-ARA підводних дихальних апаратів (із закритим і напівзакритим циклами); цей курс триває 14 тижнів, протягом цього періоду спецназівці займаються в центрі підготовки підводних диверсантів COMSUBIN у Варіньяно;
- удосконалений курс альпінізму та лижної підготовки в гірському навчальному центрі CEALP в Аосте;
- курс стрибків із парашутом з великих висот із використанням кисневих апаратів для дихання за методикою HALO / HANO;
- снайперський курс, під час якого рейнджери вчаться використовувати традиційні снайперські гвинтівки, а також гвинтівки калібру 7,62 мм НАТО й більш потужні – 338 Lapua Magnum (12,7 мм);
- курс забезпечення безпеки VIP-персон; на нього відводиться 5 тижнів, 3 з яких займає вивчення прийомів особистої охорони і так званої інстинктивної стрільби з пістолета, а 2 тижні призначаються для вивчення методів високошвидкісного екстремального водіння.

Інші курси організовано за кордоном, заняття на них проводяться, як правило, в Міжнародній школі далекого патрулювання та розвідки Пфуллендорфе (Німеччина), який є школою сил спеціального призначення НАТО. У цьому центрі рейнджери 9-го полку «Кол Мошин» проходять такі курси:

- курс патрулювання;

– курс CQB (ближнього бою), під час якого спецназівці дізнаються, як своєчасно реагувати на вогонь противника, як уникати такого вогню, як вести точну стрільбу, уникаючи непотрібної витрати боєприпасів; крім того, на цьому курсі вони вивчають зброю армій тих країн, які не є членами НАТО;

– стрілецький курс, під час якого бійці відпрацьовують різні засоби ведення вогню, а також методи маскування;

– курс розпізнавання, після проходження якого вони стають здатними розпізнавати озброєння, спорядження й обладнання іноземних армій на полі бою;

– бойовий курс виживання, під час якого рейнджери отримують основні уроки з техніки виживання, вміння поводитися у випадку захоплення в полон, навички збереження психологічної стійкості під час допиту;

– курс із планування операцій, який охоплює уроки планування спецоперацій, розробки тактики їх проведення, забезпечення транспортом, зв'язком та ін.; цей курс призначається головним чином для командного складу полку;

– медичний курс або спеціальний бойовий медичний курс, який триває 24 тижні й закінчується 4-тижневою практикою в різних лікарнях і в кризовому центрі в Нью-Йорку [9].

Окримим аспектом підготовки кадрів зарубіжних спецслужб є патріотичне виховання, яке поряд із професійним навчанням є невід'ємною частиною цілісної системи підготовки кадрів. Патріотичні ідеї привносяться у виховний процес ненав'язливо як складова частина роботи щодо зміцнення та підтримання в осіб, що навчаються, високого ступеня лояльності й відданості державі, відомству та своїй справі.

Проведене нами дослідження дозволяє сформулювати таку низку **висновків і рекомендацій**.

1. Доречним сьогодні є розроблення нової раціонально та науковообґрунтованої організаційно-штатної структури сектору безпеки та оборони України, перегляд чисельності офіцерського корпусу сектору безпеки та оборони України, визначення доцільного співвідношення між категоріями офіцерського складу, потреби у підготовці кадрів для різних рівнів управління, що в подальшому потребує і перегляду структури системи військової освіти й системи підготовки та підвищення кваліфікації офіцерського складу. Крім того, пропонуємо переглянути обсяги держзамовлення на підготовку кваліфікованих офіцерських кадрів і фахівців з вищою освітою для сектору безпеки та оборони у вищих навчальних закладах з спеціальними умовами навчання з урахуванням потреб забезпечення національної безпеки України та економічних можливостей держави.

2. Вбачається необхідним налагодження тісної співпраці з міжнародними об'єднаннями, діяльність яких пов'язана з підготовкою

кадрів для сил безпеки та оборони. Так, наприклад, корисним і цікавим для України є досвід активної діяльності таких міжнародних об'єднань, як Міжнародна асоціація шефів поліції, Міжнародна поліцейська асоціація, Європейська асоціація жінок-поліцейських тощо.

3. Для підготовки кадрів забезпечення безпеки та оборони у зарубіжних країнах на першому плані стоїть практичне спрямування навчання, зорієнтоване на вирішення конкретних практичних завдань. Із нашої точки зору, головною складовою процесу як навчання, так і перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для забезпечення безпеки та оборони України також має стати практична складова, яка полягає у наближенні навчання до реальних умов службової діяльності шляхом збільшення обсягу практичних занять на бойовій техніці, залучення слухачів до участі у військових навчаннях і тренуваннях.

4. Система підготовки кадрів для сил безпеки та оборони більшості розвинених країн має такі особливості, як чітко виражена спеціалізація, інтенсивність і короткостроковість навчального процесу. Натомість система підготовки відповідних кадрів в Україні є більш довготривалою. Однак слід зазначити тенденції до скорочення строків навчання деяких підрозділів, наприклад у підготовці кадрів патрульної поліції України.

5. Окрему увагу під час підготовки кадрів для сфери національної безпеки в зарубіжних країнах приділено вивченню іноземних мов та інших важливих для безпеки держави предметів у галузі міжнародних відносин. Зважаючи на це, доречно переглянути навчальні програми шляхом збільшення часів на мовну підготовку, вдосконалення системи викладання іноземних мов і створення спеціального органу, на який буде покладено функції координації та контролю за підготовкою кадрів для сил безпеки та оборони України.

6. У зарубіжних країнах значні зусилля спрямовано на якісний відбір кадрів для сил безпеки. Із нашої точки зору, система медичних і психологічних заходів профвідбору кадрів для сектору безпеки України є ще не досконалою. Непоодинокими є випадки формального ставлення до медичного та психологічного обстеження кандидатів на службу, необґрунтованими й недостовірними є окремі висновки військових лікарських комісій про придатність до професійної діяльності за станом здоров'я працівника чи кандидата на службу, а також психологічних обстежень на готовність працівника до професійних дій.

7. Вважаємо, що особливої уваги в плані можливої реалізації в Україні заслуговує і діяльність щодо підвищення кваліфікації співробітників спецслужб. Запозичення принципу «короткого, але частого» підвищення кваліфікації співробітників спецслужб, якого дотримуються іноземні держави, уявляється розумним і прийнятним для підготовки кадрів в Україні.

8. На нашу думку, необхідним елементом розпочатого процесу реформування сектору безпеки та оборони України може стати розроблення Національної стратегії кадрового забезпечення оборонної сфери України, яку передбачається реалізовувати за такими основними стратегічними напрямками: підготовка кадрів для структур сектору безпеки та оборони, підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів для структур сектору безпеки та оборони, державний моніторинг професійної діяльності кадрів структур сектору безпеки та оборони, гуманітарна та соціальна сфера сектору безпеки та оборони.

Подальші наукові дослідження з цієї проблематики дозволять, на наш погляд, розробити та реалізувати найбільш оптимальні й ефективні програми підготовки кадрів спеціальних підрозділів, що дасть змогу впровадити системні реформи сектору безпеки та оборони України.

Список бібліографічних посилань: 1. Банчук-Петросова О. В. Загальна характеристика кадрової політики сектору безпеки провідних країн світу. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління»*. 2014. Вип. 1. С. 69–76. URL: http://visnyk.amu.edu.ua/images/NV_UPRAVLINYA_1_2014.pdf. 2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. 3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016 // Президент України: офіц. інтернет-представництво. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>. 4. NOCS // Polizia di Stato: офіц. сайт. URL: <http://www.poliziadistato.it/articolo/23291/>. 5. National Security Education Program. URL: <http://www.nsep.gov/>. 6. Серебряков Е. Подготовка кадров иностранных спецслужб. *Обозреватель*. 2006. № 10 (201). С. 100–110. URL: http://www.observer.materik.ru/observer/N10_2006/10_110.pdf. 7. Lewis J. The Gun Digest Book of Assault Weapon. [Б.и.]: F+W Media, 2011. 256 p. 8. CANSOFCOM Командование сил специальных операций (Канада) // Warday: военный обозреватель. URL: <http://warday.info/podrazdeleniya/1703-cansofcom-komandovanie-sil-specialnyh-operaciy-kanada.html>. 3 посилання на джерело: <http://www.brutishka.ru>. 9. 9° Reggimento d'assalto paracadutisti «Col Moschin». URL: <http://www.colmoschin.it>.

Надійшла до редколегії 04.08.2016

Гончаренко И. Б., Михайлова Ю. О. Опыт подготовки кадров для сектора безопасности и обороны ведущих стран мира и пути его внедрения в Украине

Рассмотрены особенности системы подготовки кадров для сектора безопасности и обороны ведущих стран мира, определены отдельные общие черты этой системы. На основании анализа особенностей подготовки кадров

для сектора безпеки та оборони в різних країнах пропонуються шляхи впровадження зарубіжного досвіду в систему підготовки відповідуючих спецслужб України.

Ключевые слова: сектор безпеки та оборони, спеціальні підрозділи, ведучі країни світу, система підготовки кадрів, Україна.

Honcharenko I. B., Mikhalova Y. O. Experience of world leading countries in personnel training for the defense and security sector and the ways of its implementation in Ukraine

The features and general characteristics of personnel training system for the defense and security sector of world leading countries have been determined. The best practices of training, retraining and advanced training system of personnel for special units of different countries that perform tasks of maintaining peace and order have been analyzed. The ways of implementing international experience into personnel training system of the relevant special services of Ukraine have been offered.

The authors have made conclusions on the need to develop new rational and scientifically based organizational and nominal structure in the defense and security sector of Ukraine, to establish close cooperation with international organizations, whose activities are related to the personnel training for security and defense forces. Special attention has been paid to the main component of the personnel training system in defense and security sector of Ukraine – and its practical component, which is in bringing education to the actual conditions of service. The authors have determined the features of the personnel training system for security and defense forces of the most developed countries, where specialization, intensity and short-term training process are clearly expressed. It has been indicated that special attention during the personnel training for the sphere of national security in other countries is paid to foreign languages and other important subjects for the state's safety in the field of international relations. Special attention has been focused on the need to use the advanced experience of foreign countries on the process of quality selection of personnel for security forces, as well as advanced training of special services officers. The authors have suggested to develop the National strategy of personnel provision of the defense sector of Ukraine.

Keywords: defense and security sector, special units, world leading countries, personnel training system, Ukraine.

